

BEDEN EĞİTİMİ VE REHBER ÖĞRETMENLERİ İLE OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRENCİLERİN MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIĞINI ÖNLEMeye YÖNELİK BİLGİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ (ANKARA İLİ İLKÖĞRETİM OKULLARI II. KADEME ÖRNEĞİ)

* Hüseyin KIRIMOĞLU

** Güner EKENCİ

ÖZET

Bu araştırma İlköğretim Okullarında görev yapan okul yöneticileri ile beden eğitimi ve rehberlik öğretmenlerinin öğrencilerin madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesine yönelik bilgi, görüş ve önerilerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evrenini Ankara ili Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Elmadağ, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde görev yapan 242 Okul Yöneticisi, 204 Rehber Öğretmen, 200 Beden Eğitimi Öğretmeni olmak üzere toplam 646 denek oluşturmaktadır.

Verilerin tamamı araştırmacılar tarafından geliştirilen anket aracılığı ile elde edilmiştir. Toplanan verilerin değerlendirilmesinde ve bulunan değerlerin hesaplanmasında SPSS 13.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Verilere faktör analizi uygulanarak sorular faktör yapılarına göre farklı ölçütler altında toplanmıştır. Normallik sinamasına göre, verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla normal dağılım göstermeyen veriler için nonparametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H (ANOVA) testleri kullanılmıştır. Varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparison testlerinden Tukey HSD ve LSD testleri kullanılmıştır. Demografik değişkenlerin dağılımlarına bakmak için ise yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Madde kullanımı ve bağımlılığını önleme ile ilgili katılımcıların görüşleri karşılaştırıldığında (yönetici – rehberlik öğretmeni, beden eğitimi öğretmeni – rehberlik öğretmeni) anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (P<0,05).

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığıyla ilgili bilgi, görüş ve öneri düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Katılımcıların görevleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilirken, önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Madde Kullanımı, Önleme, Bilgi, Öneri, Görüş, Öğretmen, İlköğretim.

ABSTRACT

The objective of this research is, put forward some people is knowledge, suggestion and opinion about preventing substance abuse and addiction. These people work as a school managers, physical education teachers and guidance teachers at primary schools in Ankara.

Research constitutes of 242 school managers, 204 guidance teachers and 200 physical education teachers who work at Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Elmadağ, Keçiören, and Yenimahalle in Ankara.

All of the data was provided through a questionnaire which was developed by the researchers and was assigned to the participants who are school managers, physical education teachers and guidance teachers. Questionnaire consists of 2 parts. First parts consist of 5 matters which specify the participants' demographic features. In the second part there are 25 questions related to participants' knowledge, suggestion and opinion about preventing drug abuse and addiction.

Fivefold likert scale was used in the questionnaire, among these distributed ones, 242 of school managers, 204 guidance teachers and 200 physical education teachers, totally 646 questionnaires are seen valid.

SPSS 13, 00 statistic packet program was used for evaluating and calculating the collected data. By applying factor analysis to data, questions are grouped in different criteria. According to normality testing, data is seen not normal distribution. Because of this reason, Mann-Whitney u and Kruskal Wallis h (ANOVA) which are non-parametric tests were used. According to variance homogeneity Tukey HSD and LSD test among the post hoc multiple comparison, were used. To look distribution of the demographic variation, percent and frequency counting were made. In this study mistake level was taken as a 0, 05.

It is observed that there is no meaningful statistical difference among knowledge, suggestions and opinions for substance abuse and addiction according to gender of the participants. There is a statistical difference among the levels of the knowledge and opinions according to the participants' professions whereas there is no meaning difference among suggestions.

Key Words : Substance abuse, Preventing, Knowledge, Suggestion, Opinion, Teacher, Primary School

* Dr. Yaşar Doğu İ.Ö.O. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni, Elmadağ/Ankara.

** Prof.Dr. Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Ankara.

GİRİŞ ve AMAÇ

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insan, yaşadığı toplumda giderek sosyal bir varlık haline dönüşmektedir. İnsanın sosyal bir varlık haline dönüşmesinde, en önemli etkenlerin başında aile ve okul gibi kurumlar gelmektedir (Özdoğan, 2003). Doğumdan ölüme kadar olan yaşam süreci içerisinde insan, sürekli gelişen ve değişen bir yapıya sahiptir. Ayrıca bu süreç içinde süreklilik arz eden bir diğer kavram ise, eğitimidir. Eğitim, “çocuğa veya ergene bedensel, ruhsal, zihinsel, toplumsal, ahlaksal yönleri oluşturmak ve geliştirmek için onun varlığındaki değer kaynaklarını ortaya çıkarmaya yönelik yöntem ve tekniklerin eyleme dönüştürülmesi” (Bilhan, 1996) olarak tanımlanmaktadır.

Günümüz gençliğinin “her alana yayılan hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların, köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşaması” (Tolan, 1980), onların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan topluma kazandırılmasını engelleyebilmektedir. Bu durum özellikle ilköğretim çağında bulunan gençliğin madde kullanımı ve bağımlılığını önleme çalışmalarının önemini arttırmaktadır. Nitekim, Ögel ve arkadaşlarının “Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol, Madde Kullanım Yaygınlığı” isimli araştırmasına göre; “Madde kullanımının ilköğretim seviyesine doğru indiği, Türkiye’de 15–17 yaş grubundaki gençler arasındaki sigara, alkol ve uyuşturucu maddeye başlama yaşının 13’e kadar düştüğü, öğrenciler arasında ilk kez esrar, eroin, ecstasy ve sakinleştirici hap kullanım yaşının ortalama 13 olarak belirlendiği, ilköğretim öğrencilerinin yüzde 16,1’inin yaşamları boyunca en az bir kez sigara kullandıkları ve bu çocuklar arasında sigaraya başlama yaşının da ortalama 11 olarak saptandığı kaydedilmektedir (Ögel ve Ark. 2004).

Madde; Merkezi sinir sistemi dediğimiz beyin ve bağlantılı alt sistemleri içeren işlevsel yapı üzerinde sahte bir “iyi oluş” hali oluşturan tıp içi ve tıp dışı unsurlar olarak tanımlanmaktadır. *Madde bağımlılığı* denildiğinde ise; insan duygu, düşünce ve davranışı üzerinde doğrudan etkili, özgüllüğü olan bir süreç anlaşılmaktadır (Kaya, 2005). *Bağımlılık*; “kişinin madde alımı üzerindeki kontrolünü kaybetmesi” (Ögel, 2001; Yorgancıoğlu & Esen, 2000) olarak yorumlanırken, *önleme*; “İnsanların madde kullanmasını ve eğer kullandıysa bağımlı hale gelmesini engellemeye yönelik koruyucu sağlık hizmetlerine verilen ad” olarak tanımlanmaktadır (Ögel, 2007).

Madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda belirli kazanımlara ulaşmış ve başarılı olmuş ülkelerin yaşadıkları ve yaptıkları göz önüne alındığında; ilk adımın ulusal nitelikli olmak üzere geliştirilmiş politikalar olduğu Doğan (2001) anlaşılmaktadır. Nitekim İngiltere’de erken ergenlik ve ergenlik döneminde bulunan gençliğin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemede, “ulusal politikaların ve önleme stratejilerinin oldukça önemli etkiye sahip olduğu” (Babor ve Ark. 2003) bilinmektedir. Çünkü her türlü koruma ve önleme programının en vazgeçilmez unsuru 12–22 ya da 15–24 yaş grubunu içeren risk grubudur (Balseven ve Ark. 2002).

Araştırmalar “Türkiye’de çocuk ve ergenler arasında madde kullanım yaygınlığının Avrupa ülkeleri veya Amerika Birleşik Devletleriyle karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde olmasına rağmen giderek arttığını” (Ögel, 2005), “sigara ve alkole erken başlanmasının ilerideki diğer maddelerin kullanımına zemin hazırladığını” (Sayım, 2000) göstermektedir.

Bu durum, özellikle ilköğretim okullarında uygulanmakta olan, gençliğin her açıdan sağlıklı bir biçimde yetişmesini destekleyen ve genel eğitimin vazgeçilmez elamanları olan beden eğitimi ve sporun, görsel sanatların, sanatsal etkinliklerin, müziğin ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının gerekliliğini ve önemini arttırmaktadır.

Öğrenciye olumlu davranış ve bilginin kazandırılmasıyla diğer bir ifadeyle öğrenme sonucu davranış ve tepkilerde kalıcı değişimler gerçekleştirilebilir. “Üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getiren insanların yetişmesinde eğitim önemli bir vasıttır. Spor ise, genel eğitimin tamamlayıcısı ve onun ayrılmaz bir parçası olup; bedeni, fikri, sosyal, duygusal beceri yönünden gelişmiş sağlıklı insanların yetişmesinde etkili ve cazip bir araç” (Doğar, 1994) olarak kabul edilmektedir. Ancak, öğrencilerin boş kaldıklarında kötü alışkanlıklara yönelebileceği dikkate alındığında okullarda beden eğitimi ve spor faaliyetlerine önem verilmesi tek başına yeterli olmayabilir. “Ortaya çıkan tıbbi, hukuki, psikolojik, sosyolojik, psikiyatrik, kültürel, ekonomik ya da siyasal sorun ve boyutları tek veya birkaç kuramla ele almak pek olanaklı” (Babaoğlu, 1997) görülmemektedir. Öyleyse, bağımlılıkla mücadelede sadece hukuki, tıbbi ya da polisiye önlemlerle değil, disiplinler arası bir yaklaşımla mümkün olabileceği kabul edilmesi gerekir (Öncü ve Ark. 2001). Okullarda ise öğrencilerin zararlı alışkanlıklardan korunması için gerekli tedbirlerin alınmasında okul yönetimince beden eğitimi öğretmenleri ile psikolojik danışma ve rehberlik uzmanları arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması şarttır.

Bu araştırmanın amacı ilköğretim okullarında öğrenim gören II. kademe öğrencilerinin, madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesinde, okul yöneticileri ile beden eğitimi ve rehberlik öğretmenlerinin cinsiyetleri, görevleri, mesleki kıdemleri, yöneticilik deneyimleri, kullandıkları madde türleri bakımından bilgi, görüşleri ve önerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını ortaya çıkarmak suretiyle öneriler sunmaktır.

YÖNTEM

Araştırmada, ilköğretim okullarında halen görev yapan yöneticilerin ve öğretmenlerin (Beden Eğitimi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik), öğrencilerin madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesine yönelik bilgi, görüş ve önerileri tarama modeli ile tespit edilmiştir.

Araştırma grubunu 2006–2007 eğitim-öğretim yılında Ankara ili (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Elmadağ, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle) ilçelerinde görev yapan 242 Okul Yöneticisi, 204 Rehber Öğretmen, 200 Beden Eğitimi Öğretmeni olmak üzere toplam 646 denek oluşturmaktadır.

Araştırmacı tarafından geliştirilen öğretmenler ve okul yöneticileri için ortak olarak düzenlenen veri toplama aracı, katılımcıların madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesine yönelik bilgi, görüş ve önerilerini açığa çıkarmak üzere Likert tipi ölçek “Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Ekim 2006’da Güvenirlilik ve geçerliği belirlemek için Ankara ili Mamak ve Elmadağ ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan 170 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcılara uygulanan ölçeğin güvenirliliği için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı; 77’dir. Ölçeğin iç tutarlılığı için madde istatistikleri hesaplanırken “SPSS for Windows programında bulunan Kuder-Richardson formülü” kullanılmış, veriler bilgi, görüş ve öneriler olarak ayrılmış ve analizler bu üç faktör üzerinden yapılmıştır. Faktör yükü 30’dan aşağı olan 7 madde uzman görüşü alındıktan sonra veri toplama aracından çıkarılmış ve 25 maddelik ölçek gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulanmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 13.0 istatistik paket programı uygulanmış, normal dağılım göstermeyen veriler için nonparametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H (ANOVA) testleri, varyans homojenliğine göre ise Post Hoc Multiple Comparison testlerinden Tukey HSD ve LSD testleri kullanılmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerin dağılımlarına bakmak için yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, ilköğretim okullarında halen görevli yöneticilerin ve öğretmenlerin ankette yer alan sorulara vermiş oldukları yanıtlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Bilgi, Görüş ve Önerilerinin Cinsiyetler Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişkenler		N	Ortalama	St. Sapma	Mann-Whitney U	Z	P
Bilgi	Erkek	362	21,26	3,467	49680,500	-,735	,462
	Bayan	284	20,97	3,283			
Görüş	Erkek	362	54,94	7,020	47694,000	-1,578	,115
	Bayan	284	54,13	6,168			
Öneri	Erkek	362	30,70	4,845	47558,500	-1,642	,101
	Bayan	284	31,17	3,076			

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$).

Tablo 2. Katılımcıların Statüleri Bakımından Bilgi, Görüş ve Önerilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Chi-Square	df	P
Bilgi	10,025	2	,007
Görüş	78,242	2	,000
Öneri	5,650	2	,059

Katılımcıların görevleri bakımından bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Ancak görevleri bakımından önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$).

Tablo 3. Tukey HSD, Katılımcıların Bilgi ve Görüşlerinin Statüleri Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Değişkenler	(I) Görev	(J) Görev	Ort. fark (I-J)	St. Hata	P
Bilgi Düzeyleri	Yönetici	Rehberlik Öğretmeni	,393	,320	,437
		Beden Eğitimi Öğretmeni	,940(*)	,322	,010
	Rehberlik Öğretmeni	Yönetici	-,393	,320	,437
		Beden Eğitimi Öğretmeni	,547	,335	,233
	Beden Eğitimi Öğretmeni	Yönetici	-,940(*)	,322	,010
		Rehberlik Öğretmeni	-,547	,335	,233
Görüşleri	Yönetici	Rehberlik Öğretmeni	2,398(*)	,604	,000
		Beden Eğitimi Öğretmeni	-2,729(*)	,608	,000
	Rehberlik Öğretmeni	Yönetici	-2,398(*)	,604	,000
		Beden Eğitimi Öğretmeni	-5,127(*)	,633	,000
	Beden Eğitimi Öğretmeni	Yönetici	2,729(*)	,608	,000
		Rehberlik Öğretmeni	5,127(*)	,633	,000

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yöneticilerin bilgi düzeylerinin beden eğitimi öğretmenlerinin bilgi düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur ($P < 0,05$). Bilgi düzeyi ile ilgili diğer karşılaştırmalarda ise (yönetici – rehberlik öğretmeni, beden eğitimi öğretmeni – rehberlik öğretmeni) anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($P > 0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların Öğretmenlik Deneyimleri Bakımından Bilgi, Görüş ve Önerilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Chi-Square	Df	P
Bilgi	7,356	5	,196
Görüş	15,747	5	,008
Öneri	10,047	5	,074

Tablo 4'den de anlaşılacağı üzere, katılımcıların öğretmenlik deneyimleri bakımından görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P < 0,05$). Katılımcıların bilgi düzeyleri ve önerileri arasında da öğretmenlik deneyimleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P > 0,05$).

Tablo 5. Tukey HSD, Katılımcı Görüşlerinin Öğretmenlik Deneyimleri Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

(I) öğretmenlik Deneyimi	(J) öğretmenlik Deneyimi	Ort. Fark (I-J)	St. Hata	P
1-4 yıl	5-9 yıl	2,668	1,131	,173
	10-14 yıl	,644	1,067	,991
	15-19 yıl	1,076	1,142	,935
	20-24 yıl I	1,622	1,204	,759
	25 yıl ve üzeri	-,215	1,127	1,000
5-9 yıl	1-4 yıl	-2,668	1,131	,173
	10-14 yıl	-2,024	,793	,111
	15-19 yıl I	-1,592	,891	,476
	20-24 yıl	-1,046	,969	,890
	25 yıl ve üzeri	-2,883(*)	,872	,013
10-14 yıl	1-4 yıl	-,644	1,067	,991
	5-9 yıl	2,024	,793	,111
	15-19 yıl	,432	,808	,995
	20-24 yıl I	,978	,894	,884
	25 yıl ve üzeri	-,859	,786	,885
15-19 yıl	1-4 yıl	-1,076	1,142	,935
	5-9 yıl	1,592	,891	,476
	10-14 yıl	-,432	,808	,995
	20-24 yıl	,546	,982	,994
	25 yıl ve üzeri	-1,291	,886	,692
20-24 yıl	1-4 yıl	-1,622	1,204	,759
	5-9 yıl	1,046	,969	,890
	10-14 yıl	-,978	,894	,884
	15-19 yıl	-,546	,982	,994
	25 yıl ve üzeri	-1,837	,964	,400
25 yıl ve üzeri	1-4 yıl	,215	1,127	1,000
	5-9 yıl	2,883(*)	,872	,013
	10-14 yıl	,859	,786	,885
	15-19 yıl	1,291	,886	,692
	20-24 yıl	1,837	,964	,400

Yukarıdaki tablo incelendiğinde öğretmenlik mesleğini 25 yıl ve üzeri yapan öğretmenlerin görüşlerinin 5-9 yıl öğretmenlik yapan öğretmenlerin görüşlerinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($P<0,05$). Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların, Yöneticilik Deneyimleri Bakımından Bilgi, Görüş ve Önerilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Chi-Square	df	P
Bilgi	3,751	5	,586
Görüş	2,500	5	,777
Öneri	6,974	5	,223

Katılımcıların yöneticilik deneyimleri bakımından bilgi düzeyleri, görüşleri ve önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$).

Tablo 7. Katılımcıların, Kullanılan Madde Türleri Bakımından Bilgi, Görüş ve Önerilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis H Testi ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Chi-Square	df	P
Bilgi	8,954	3	,030
Görüş	7,274	3	,064
Öneri	5,051	3	,168

Katılımcıların, kullandıkları madde türleri bakımından bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Ancak katılımcıların görüşleri ve önerileri arasında kullandıkları madde türleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$).

Tablo 8. LSD, Katılımcıların, Bilgi Düzeylerinin Kullanılan Madde Türleri Bakımından Karşılaştırılmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

(I)Kullanılan madde türleri	(J)Kullanılan madde türleri	Ort. fark (I-J)	St. Hata	P
Sigara kullananlar	Alkol kullananlar	1.077	.723	.137
	Madde kullanmayanlar	.221	.284	.436
	Sigara ve alkol kullananlar	1.424	.604	.019
Alkol kullananlar	Sigara kullananlar	-1.077	.723	.137
	Madde kullanmayanlar	-.855	.713	.231
	Sigara ve alkol kullananlar	.347	.890	.697
Madde kullanmayanlar	Sigara kullananlar	-.221	.284	.436
	Alkol kullananlar	.855	.713	.231
	Sigara ve alkol kullananlar	1.203	.591	.042
Sigara ve alkol kullananlar	Sigara kullananlar	-1.424	.604	.019
	Alkol kullananlar	-.347	.890	.697
	Madde kullanmayanlar	-1.203	.591	.042

Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların bilgi düzeyleri kullandıkları madde türleri bakımından karşılaştırıldığında madde kullanmayanların ve sigara kullananların bilgi düzeyleri sigara ve alkol kullananların bilgi düzeylerinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($P<0,05$).

TARTIŞMA ve SONUÇ

İlköğretim okullarında öğrencilerin ruhsal, bedensel, zihinsel, sosyal ve kültürel açıdan yetişmesinde; mesleki özelliklerinden dolayı konuyla ilgili olarak daha ön plana çıkan yönetici, beden eğitimi ve rehberlik öğretmenlerinin bilgi, görüş ve önerileri alınarak elde edilen veriler ışığında bakış açıları ve fikirlerine dayanılarak yapılan tartışma ve çıkarılan sonuç aşağıda yer almaktadır:

Milli eğitim çalışanları arasında eğitim – öğretim hayatını yönlendiren okul yöneticileri ile beden eğitimi ve psikolojik danışma ve rehberlik öğretmenlerinin geleceğimizin teminatı olan gençliğin, her açıdan sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi, kötü alışkanlıklardan korunması, madde kullanımı ve önlenmesi konusunda daha etkili eğitim ve uygulamalar yapabileceğine inanılmaktadır. Gençliği kötü alışkanlıklardan koruyarak, her açıdan sağlıklı, ahlaklı, eğitilmiş bir nesil yetiştirmek Türk milli eğitiminin temel amaçları arasındadır. İlköğretimde görev yapan okul yöneticileri, beden eğitimi öğretmenleri ile psikolojik danışma ve rehberlik öğretmenlerinin bu amaçların gerçekleştirilmesinde diğer eğitimcilere göre daha etkili olabileceği söylenebilir.

Araştırmadaki bulgular katılımcıların cinsiyetleri bakımından irdelendirildiğinde “öğrencilerin madde kullanımı ve bağımlılığını önleme” ile ilgili bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0,05$). Erkeklerin bu konudaki bilgi düzeyi $\bar{X}=21,26$ iken, bayanlarınki ise $\bar{X}=20,97$ seviyesindedir.

Erkeklerin bayanlara oranla bilgi düzeyleri daha yüksek olmasına karşın bu durum istatistiksel olarak manidar bir farkı yansıtmamakta, katılımcıların madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını gösteren bu bulgu katılımcıların aynı eğitim seviyesine sahip olmaları ile açıklanabilir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinden çıkarılan bilimsel bir diğer sonuca göre katılımcıların cinsiyetleri bakımından “öğrencilerin madde kullanımı ve bağımlılığını önleme” ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Erkeklerin madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili görüşleri ($\bar{X}=54,94$) bayanlarla hemen hemen ($\bar{X}=54,13$) birbirine eşittir. Bu bulgu, madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili cinsiyet ile görüşler arasında da anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Çelik'in “Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Ortaöğretim Öğretmenlerinin Rolü (Elazığ İl Örneği)” çalışma bulgularına göre; madde kullanımı alışkanlığına ilişkin erkek ve kadın öğretmenlerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($t(524)=1,469$; ($P>0,05$)). Katılımcıların aritmetik ortalamaları incelendiğinde “madde kullanımı alışkanlığına ilişkin erkek öğretmenlerin $\bar{X}=3,59$ bayan öğretmenlerin ise $\bar{X}=3,50$ olduğu” (Çelik, 2006) görülmektedir. Bu araştırmanın, içeriğindeki bu öge eldeki çalışma ile mukayese edildiğinde benzer özellikleri göstermektedir.

Bunun nedeni günümüzde madde kullanımı ve bağımlılığının ülke genelinde benzer özelliklere sahip olarak yayılması, hemen hemen her okulda az ya da çok benzer vakaların yaşanması olabilir. Ayrıca iletişim ve medya araçlarının yaygınlaşması, bilgiye ulaşımın kolaylaşması, erkek ve bayanların günlük hayat

içerisinde aynı iş ve mekânları paylaşıyor olması görüşlerin cinsiyet açısından benzerlik göstermesine sebep olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada yer alan katılımcıların cinsiyetleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Bayanların madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili görüşleri ($\bar{X}=31,17$) erkeklere göre ($\bar{X}=30,70$) daha yüksektir. Bu bulgu, madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili öneriler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Diğer bir anlatımla hem erkek hem de bayanların madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili önerileri bir birine benzemektedir. Bunun nedeni olarak katılımcıların aynı bilgi ve görüşe sahip olmaları gösterilebilir.

Katılımcıların görevleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan yöneticilerin, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerin birbirleri arasında görevleri açısından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi ve görüşleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ise eğitim sistemi içerisinde üstlenilen görev, yetki ve sorumluluklarının bir birinden farklılığı olarak kabul edilebilir.

Nitekim, Ögel ve arkadaşlarının “Madde Bağımlılığını Önlemede Öğretmen ve Ebeveyn Eğitimlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi” çalışmasında, 508 rehber öğretmen, 2599 sınıf/branş öğretmeni ve 284 ebeveyne eğitim etkinliği öncesi ve sonrası ilk-son test uygulaması yapılmıştır. Eğitim etkinliği ilk test toplam doğru sayıları ile son test doğru sayıları arasındaki fark incelenerek sonuçlar ölçülmüştür. Bu ölçüm sonucunda, rehber öğretmenlerin eğitimden en az yararlanan grubu oluşturduğu, bununsa, ilk testte almış oldukları doğru yanıtlanan ortalama soru sayısının diğer iki gruba göre hayli yüksek olması ile açıklanmıştır. Bu durum ise rehber öğretmenlerin meslekleri gereği daha bilgili oldukları şeklinde yorumlanmıştır (Ögel ve Ark. 2004).

Bu sonuç, çalışmamızdaki katılımcıların görevleri bakımından bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın oluşma nedenini açıklar mahiyettedir.

Katılımcıların görevleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan yöneticilerin, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerinin kendileri arasında madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili önerilerinin birbirine benzer olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni benzer okul ortamında, benzer problemlerle karşılaşılması olarak düşünülebilir.

Araştırma bulgularında, madde kullanımı ve bağımlılığını önlemede yöneticilerin bilgi düzeylerinin, beden eğitimi öğretmenlerinin bilgi düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur ($P<0,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan yöneticilerin madde kullanımı ve bağımlılığını önleme ile ilgili bilgilerinin beden eğitimi öğretmenlerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin yöneticilere göre düşük seviyede olması, okullarda yürütülen önleme çalışmaları içerisinde bu öğretmen grubunun aktif olarak bulunmamasını gösterilebiliriz.

Bilgi düzeyi ile ilgili diğer karşılaştırmalarda ise (yönetici – rehberlik öğretmeni, beden eğitimi öğretmeni – rehberlik öğretmeni) anlamlı bir farklılık

olmadığı tespit edilmiştir ($P>0,05$). Bu bulgu iki değişken grubu olarak karşılaştırıldığında yönetici ve rehber öğretmenlerin, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerinin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemede benzer bilgilere sahip olduklarını göstermektedir.

Yine madde kullanımı ve bağımlılığını önleme ile ilgili katılımcıların görüşleri karşılaştırıldığında (yönetici – rehberlik öğretmeni, beden eğitimi öğretmeni – rehberlik öğretmeni) anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Bu bulgular, araştırmaya katılan tüm katılımcıların (yönetici, beden eğitimi öğretmeni ve rehberlik öğretmeni) madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili farklı görüşlere sahip olduklarını göstermektedir.

Bunun nedeni okullarda eğitimcilerin mesleki açıdan farklı önleme kabiliyet ve yeteneğine sahip olmaları, görev, yetki ve sorumluluklarının farklı olması ile ilişkilendirilebilir.

Katılımcıların öğretmenlik deneyimleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Araştırmaya katılan yöneticilerin, Beden Eğitimi ve rehber öğretmenlerin öğretmenlik deneyimi (kıdem) bakımından karşılaştığında, madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili görüşlerinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Bu durum eğitimcilerin mesleki kıdeme bağlı olarak mesleki deneyimlerinin artması olarak açıklanabilir.

Katılımcıların madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri ve önerileri arasında öğretmenlik deneyimleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Bu bulgular, araştırmaya katılan yöneticilerin, Beden Eğitimi ve rehber öğretmenlerin öğretmenlik deneyimi bakımından karşılaştığında, madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgilerinin ve önerilerinin birbirine benzer olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni, katılımcıların madde kullanımı ve önlenmesi konusunda kendilerini geliştirmemesi, önleme çalışmalarına aktif olarak katılmamaları ve bu sorunu çözmeye içselleştirmede bulunmadıklarını düşündürmektedir.

Araştırmada, öğretmenlik mesleğini 25 yıl ve üzeri yapan öğretmenlerin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemedeki görüşleri 5-9 yıl öğretmenlik yapan öğretmenlerin görüşlerinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($P<0,05$). Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($P>0,05$). Bu bulgular 25 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler ile 5–9 yıllık mesleki kıdeme sahip olan öğretmenler arasında madde kullanımı ve bağımlılığı önlemedeki görüşlerinin birbirinden farklı olduğu; ancak diğer mesleki kademelere sahip olan öğretmenlerin görüşlerinin benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bulguya göre ilk beş yıllık mesleki deneyim sonrası eğitimcilerin konu ile ilgili edinilen görüşün değişmediğini düşündürmektedir. Bunun bir sebebi de beş yıllık mesleki deneyim sonucunda görüşlerinin çözümde yer alamaması olarak düşünülebilir.

Araştırmada yer alan katılımcıların yöneticilik deneyimleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri, görüşleri ve önerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Bu bulgular, araştırmaya katılan yöneticilerin deneyimleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve önerilerinin birbirine benzer olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ilköğretim okullarında görev yapmakta olan yöneticilerin üstlenmiş oldukları görev, yetki ve sorumluluklarının aynı olması ve bu

eğitimcilerden beklenenlerin paralellik arz etmesi olabilir.

Araştırmada yer alan katılımcıların kullandıkları madde türleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($P<0,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan yöneticilerin, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerin kullandıkları madde türleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgilerinin birbirlerinden farklı olduğunu göstermektedir.

Bu bulgu Acar'ın yapmış olduğu "Türkiye'de Madde Bağımlılığı ve Gençlik" çalışma bulguları ile karşılaştırıldığında paralellik göstermektedir. Çalışma bulgusuna göre; cinsiyet değişkeni ile kullanılan madde türü arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (Acar, 2006).

Ebrinç ve arkadaşlarının "Bir Grup Genç Yetişkin Erkeklerde Uyuşturucu Madde Kullanımına Yönelik Görüşler" çalışmasında, "madde deneyen ve kullanan bireylerin madde ve kullanımına yönelik olarak konunun önemini kavramada zorluk ve eksikliklerin yanı sıra, kendilerine riskli ve aşırı bir güven hissi beslediklerini" (Erbinç ve Ark. 2002) yorumlamışlardır. Bu durum bizim çalışmamızda eğitimcilerin kullandıkları madde türleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeyleri arasında istatistiksel farklılığın nedenini açıklamaktadır.

Katılımcıların madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili görüşleri ve önerileri arasında kullandıkları madde türleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($P>0,05$). Bu bulgular, araştırmaya katılan yöneticilerin, beden Eğitimi ve rehber öğretmenlerin kullandıkları madde türleri bakımından madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili benzer bilgilere sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum eğitimcilerin maddenin zararlı bir alışkanlık olduğunu, madde kullanan ve kullanmayan katılımcıların bu konuda aynı düzeyde görüş ve öneriye sahip oldukları kanaatini uyandırmaktadır.

Katılımcıların bilgi düzeyleri kullandıkları madde türleri bakımından karşılaştırıldığında madde kullanmayanların ve sigara kullananların bilgi düzeyleri, sigara ve alkol kullananların bilgi düzeylerinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($P<0,05$). Bu bulgular, araştırmaya katılan eğitimcilerin bilgi düzeylerinin kullandıkları madde türleri bakımından madde kullanmayanların ve sigara kullananların, sigara ve alkol kullananlardan daha fazla bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum sigara alışkanlığına sahip olan katılımcıların bu maddeden gördükleri zararı idrak ederek diğer maddelerin kullanımında ortaya koydukları iradeyi ortaya koyarken, sigara ve alkol kullanan katılımcıların hatada ısrarlarının bir göstergesi olabilir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, aşağıdaki hususlar önerilebilir:

Okullarda madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesinde Beden Eğitimi Öğretmenlerine aktif olarak görev verilmelidir.

Madde kullanımı ve önlenmesi konusunda eğitimcilere hizmet içi eğitim kursu düzenlenmelidir.

İlköğretim okullarında madde kullanımı ve bağımlılığının önlenmesi çalışmalarında yönetici, öğretmen ve veli işbirliğinin sağlanmalıdır.

Beden eğitimi ve spor etkinlikleri madde kullanımını önleme çalışmalarında önemli bir araç olarak kabul edilmelidir.

Gençliğin boş zamanlarını değerlendirirken, bilgi, beceri ve yeteneklerinin gelişmesine ve sosyal her açıdan istendik davranışların kazanılmasında etkili

olduğu kabul gören rehberlik, beden eğitimi, müzik ve resim gibi derslerin nitelik ve niceliği arttırılmalıdır.

Öğretmen yetiştiren tüm Yüksek Öğretim Kurumlarında pedagojik formasyon eğitimi içerisinde madde kullanımı ve bağımlılığını önleme ile ilgili eğitim verilmelidir.

KAYNAKLAR

- ACAR, M.** Türkiye’de Madde Bağımlılığı ve Gençlik. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale. Kırıkkale Üniv. Sosyal Bilimler Enst.2006.
- B.DOĞAN, Y.** “Madde Kullanımı ve Bağımlılığı”. Aile ve Toplum Dergisi.;1(4):79–86. 2001.
- BABAOĞLU,N.A.** Uyuşturucu ve Tarihi Bağımlılık Yapan Maddeler. Birinci Baskı. Kaynak Yay; İstanbul: 1997.
- BABOR, T CAETANO, R. CASSWELL, S. EDWARDS, G. GİESBRECHT, N. GRAHAM, K. GRUBE, J. Et. Al.** Alcohol: No Ordinary Commodity- Research and Public Policy. Oxford, England: Oxford Univ. Pres.;2003.
- BALSEVEN, A. ÖZDEMİR, Ç. TUĞ, A. HANCI, H. B.DOĞAN, Y.** “Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya”. Sted Der.;11(3): 91–93. 2002
- BİLHAN, S.** Eğitim Sosyolojisi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi. No:174. Ankara, 1996.
- ÇELİK, M.V.** Madde Bağımlılığı İle İlgili Mücadelede Ortaöğretim Öğretmenlerinin Rolü ve Önemi (Elazığ İli Örneği).Yüksek Lisans Tezi. Elazığ. Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enst.2006.
- DOĞAR, Y.** Türk Spor Yönetiminde Âdemi merkezileşme Eğilimleri, Doktora Tezi. İstanbul, Marmara Üniv; 1994.
- ERBİNÇ, S. BAŞOĞLU, C. ÇETİN, M. ÇOBANOĞLU, N. MADEN, B.** “Bir Grup Genç Yetişkin Erkeklerde Uyuşturucu Madde Kullanımına Yönelik Görüşler”. Bağımlılık Der.;3(3):137–145. 2002
- KAYA, M.** Bağımlılık Nedir, Türleri ve Bağımlılığın Sonuçları. (İnternette).2005 (25.03.2006).Elektronikadresi: http://www.turkishpub.com/forum/TOPIK.ASP?TOPIK_ID=90&FORUM_ID=22&CAT_ID=3&Topic_Title=MA DDE+BA%D0IMLILIL%D0I&Forum_Title=bir+kez+daha+d%FC%FE%FCn%FCn
- ÖGEL, K. ÇORAPÇIOĞLI, A. SIR,A. TAMAR,M. TOT,Ş. DOĞAN,O. UĞUZ,Ş. YENİLMEZ,Ç. BİLİCİ,M. TAMAR, D. LİMAN,O.** “Dokuz İde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol, Madde Kullanım Yaygınlığı”. Türk Psikiyatri Der.; 15(2):112–118. 2004.
- ÖGEL, K.** Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar Öğretmenler İçin Kılavuz. İstanbul: IQ Kültürsanat Yay.; 2001.
- ÖGEL, K.** Bağımlılığın Önlenmesi. (internette).2007 (07 Ağustos 2007).ElektronikAdresi: http://www.yeniden.org.tr/bilgiler/blg_onleme.asp
- ÖGEL, K.** Madde Bağımlılığını Önleme Programı.”Madde Kullanımı ve Bağımlılığının Önlenmesi İçin Bildirge”. (İnternette).2005 (22 Şubat 2006). Elektronik adresi: http://www.yeniden.org.tr/prg_madde/bildirge.asp
- ÖGEL, K. TANER, S. EKE YILMAZÇETİN, C. EROL, B.** “Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi”, Anadolu Psikiyatri Der.;5 (4): 213–221. 2004.
- ÖNCÜ, F. ÖGEL, K. ÇAKMAK, D.** “Alkol Kültürü–1;Tarihsel Süreç ve Meyhane Kültürü”. Bağımlılık Der. 2(3):133–138. 2001.
- ÖZDOĞAN, A.** “Eğitsel Kol Çalışmalarının Sınıfa Etkisi”. Malatya: Eğitim Der. Sayı:2, 2003.
- SAYIM, A.** Lise Öğrencilerini Bilgilendirmenin Madde Konusundaki Görüşlerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İ. Üniv; 2000.
- YORGANCIOĞLU, A. ESEN, A.** “Sigara Bağımlılığı ve Hekimler”. Toraks Der.:1 (1): 90–95. 2000.